

Asszimiláció vagy szegregáció?
Összehasonlító felmérés Kárpát-medencei magyar ajkú
romák életmódjában, különös tekintettel az egészségre,
táplálkozásra és rizikómagatartásra

Doktori értekezés

Kocsis Éva

Semmelweis Egyetem
Egészségtudományi Doktori Iskola

Témavezető: Dr. Feith Helga Judit PhD, habil,
tanszékvezető, főiskolai tanár

Hivatalos bírálók: Dr. Lampek Kinga PhD, habil,
tanszékvezető, főiskolai tanár
Dr. Mák Erzsébet PhD, főiskolai tanár

Komplex vizsga szakmai bizottság:

Elnök: Dr. Füzesi Zsuzsanna egyetemi tanár, tanszékvezető

Tagok: Dr. Marek Erika, PhD, egyetemi adjunktus
Dr. Kocsis Béla, PhD, főorvos

Budapest

2023

Bevezetés

Értekezésem témájával közel két évtizede kezdtem foglalkozni saját érintettségem okán. Az elhízás pandémiája számos életmódbeli hiba talaján is kialakulhat, jelen lehet társbetegségeként, de krónikus megbetegedések háttérében is állhat. A CVD legnagyobb rizikó tényezője, jelen korunk morbiditási és mortalitási mutatói háttérében az elhízás. A szív-és érrendszeri betegségek hajlamosító tényezőjeként tartják számon a nemet, különösen a férfiak érintettek, az életkort, elsősorban 40 év felett, a helytelen táplálkozás és életmód következtében kialakuló magas koleszterin- és trigliceridszintet, a magas vérnyomást, valamint az etnikai hovatartozás is fokozott kockázatot jelent. Hazánkban és a Kárpát-medencében a legnagyobb számú etnikai kisebbség a roma kisebbség. A statisztikai adatok alapján a születéskori várható élettartamuk 10-15 évvel kevesebb, mint a befogadó ország lakosságáé. A roma történelem hozadékaként igen rossz körülmények között élnek, iskolázatlanok, ezért hiányosak az ismereteik, a foglalkoztatás hiánya tovább súlyosbítja a megélhetési problémáikat. Ezen problémák elsősorban a szegregáltan élő és az idősebb korosztályt érintik, a

fiatalabb és integrálódott romák körben napjainkban jelentős változásokat tapasztalhatunk.

Célkitűzések és Hipotézisek

Összehasonlító vizsgálat Kárpát-medence három országában magyar ajkú romák és nem romák vonatkozásában, ugyanazon módszer segítségével történő kérdőíves felmérés és fizikális vizsgálatok elvégzése, valamint rizikó tényezők felmérése.

Célunk volt megvizsgálni:

- táplálkozási szokásokat,
- fizikai aktivitást,
- dohányzási szokásokat,
- egészségi állapotot,
- életminőséget,
- hagyományokat,
- fizikális vizsgálattal egészségparamétereket

Hipotézisek:

1) A mintába bekerült fiatalabb roma generációk a táplálkozásuk tekintetében az ország fejlettségétől függően közelítenek a többségi társadalom táplálkozási szokásaihoz, már kevésbé mutatkoznak az évszázadokat átölelő táplálkozási tradíciók, esetükben inkább megjelenik az asszimiláció e téren. Az idősebb romák azonban alapjában véve hagyománykövetők, ez a táplálkozásukat, a testképüket és testideáljukat is befolyásolja, ami egyfajta szegregációt eredményez náluk.

2) Az üres kalóriák fogyasztása a kutatásba bekerült romák körében országtól függetlenül túlzott mértékű, mintegy státusz szimbólumként jelennek meg ezek, ugyanakkor az ország gazdasági helyzetének függvényében már megfigyelhető az egészséges táplálkozási trendek alkalmazása is.

3) A romák szubjektív egészségérzete általában kielégítő, nem befolyásolja azt a szociodemográfiai státuszuk. Annak ellenére, hogy krónikus betegségekhez köthető tünetekről számolnak be,

illetve nagy arányú közöttük a krónikus, főként CVD beteg. Ez utóbbi prevalenciáját azonban befolyásolja a szociális helyzetük, országtól függetlenül.

4) A fizikai aktivitás általában elégtelen a vizsgált mintában országtól függetlenül, mégis kisebb mértékben befolyásolja az életminőséget, mint a dohányzás vagy a táplálkozási szokások.

5) Az SF-36 kérdőív fizikális dimenziói nagyobb mértékű romlást mutatnak a testsúly növekedésével arányban, míg a mentális egészség dimenziói főként a társas kapcsolatok dimenzióban jeleznek problémát.

6) Bár az elhízás a vizsgált mintában általánosan jellemző országtól függetlenül, azonban Romániában követik legkevésbé a helyes táplálkozási ajánlásokat, emiatt itt a legnagyobb mértékű az elhízás, és a sovány, alultáplált egyének előfordulási aránya is. A helytelen életmód követését igazolják a mért vizsgálati paraméterek is.

7) Az iskolázottság, a foglalkoztatás hiánya, az alacsony jövedelem növeli az üres kalóriák fogyasztását, az ismeretek hiánya negatívan befolyásolja a táplálkozás egészségre gyakorolt

hatását. Az iskolázottság mértékének növekedésével csökken az elhízás, az MS előfordulása.

Módszerek

Kvantitatív, keresztmetszeti kutatás kérdőíves felmérés segítségével, amit fizikális vizsgálatokkal egészítettünk ki 2020 szeptembere és 2022 márciusa között. Kontroll csoportként a magyar ajkú, nem roma származású, külföldön élő és a hazai többségi lakosságot mértük fel, ugyanazon módszerek mentén. Kérdőívünk tartalmazott antropometriai, szocioökonómiai státuszra, táplálkozási szokásokra, fizikai aktivitásra, dohányzási szokásokra, egészségi állapotra, roma hagyományokra vonatkozó kérdéseket, az életminőséget az SF-36 kérdőív segítségével mértük fel. A fizikális vizsgálatokat, amely tartalmazott testösszetétel mérést (OMRON 511 Bioimpedancia), vérnyomás és pulzusmérést (Omron M7 Intelli IT), vércukor, triglicerid és koleszterinszint mérést (MultiCare 3in1), EKG-t (Wiwe), derék- és csípőbőrséget, valamint testmagasságot, minden esetben a helyszíneken mértünk.

A kutatás etikai engedélyének száma: ETT TUKÉB IV/3495-4/2021/EKU, illetve a Nemzeti Népegészségügyi Központ 20102-8/2021/EÜIG.

Statisztika módszerek

A statisztikai elemzésekhez az SPSS Statistics 25 programot használtuk. Segítségével végeztünk leíró statisztikát, Khi2 próbát, több változós Khi2 próbát, T-próbát, ANOVA-t, kétváltozós lineáris regressziót, klaszter analízist, kétváltozós és multinominális logisztikus regressziót, korrelációt és Kolmogorov-Szmirnov-testet a normalitás vizsgálatra. 95%-os megbízhatósági tartományt és $p < 0,05$ szignifikancia szintet határoztunk meg.

Eredmények

Minta

Mintánkba 1893 főt vontunk be, az átlagéletkor 42,51 volt. Magyarországon 852 fő, Romániában 631 fő, Szlovákiában 410 fő vett részt a kutatásban. 964 fő roma származású résztvevőnk volt. Mintánkban a nők felülreprezentáltak, mivel a férfiak részben nehezebben voltak elérhetőek, részben pedig a részvételi hajlandóságuk is alacsony volt. Továbbiakban csak a roma származásúak vizsgálatára fókuszáltunk (N=964).

A hazai és a szlovákiai romák esetében azt tapasztaltuk, hogy javult az iskolázottság mértéke, megnőtt a szakma megszerzésének igénye. Romániában továbbra is a többség iskolázatlan, sok az analfabéta.

Hagyomány

A roma fiatalok egyre kevésbé tartják a hagyományokat, az számukra már kevésbé fontos. Életmódjuk kialakításában inkább hatással van a többségi társadalom mintája, esetükben jobban megfigyelhető az asszimiláció. Alkalmanként az átvett trendek túlzott mértékűek. Az

életkor előrehaladtával inkább fontossá válnak a hagyományok, az idősebb korosztály életmódját ezek befolyásolják is. A szlovákiai romák ($p < 0,001$), köztük még a fiatalok is, a legnagyobb arányban úgy vélekedtek a roma hagyományokkal kapcsolatos állításokról, hogy azok napjainkban is élnek a romák körében.

A teljes mintában általánosságban jellemző, hogy a hagyományok tükrében a túlsúly a jómódot, gazdagságot szimbolizálja, főként az idősek esetében ($p = 0,015$), ezért nem látják reálisan önmagukat, szerintük a testképük most is az ideális testsúlynak felel meg, ugyanakkor a mért eredmények alapján jelentős súlytöbblettel élnek ($p < 0,001$). A vágyott testkép sem tért el igazán a jelenlegitől. Szignifikáns eltérést tapasztaltunk egyébként a szubjektív és objektív BMI értékek között is ($p < 0,001$).

Táplálkozás

Mintánkban a zöldség- és gyümölcsfogyasztás az ajánlásoktól mindhárom országban elmaradt, Romániában mondhatni elégtelen ($p < 0,001$). Míg a hazai és a szlovákiai minta inkább a fehér húsokat, addig a romániai minta inkább a vörös, elsősorban a sertéshúsokat

preferálja ($p < 0,001$). Fehérkenyeret jellemzően a romániai cigányok fogyasztanak rendszeresen ($p < 0,001$), míg a hazai és elsősorban a szlovákiai mintában már a teljes kiőrlésű és a barna kenyérfélék dominálnak ($p < 0,001$). Az üres kalóriák fogyasztása továbbra is jellemző a romákra mindhárom országban, főként a fiatal romák esetében ($p < 0,001$). Összeségében a szlovákiai résztvevőkről mondhatjuk, hogy a mintánkban a legegészségesebb táplálkozási mintát követik, a legegészségtelenebbül pedig a Romániában élők táplálkoznak.

A roma fiatalok inkább egészségesebben táplálkoznak, mind az idősebbek, követve a többségi társadalom szokásait, bár az édesség és a cukros italok napi fogyasztása esetükben túlzottnak mondható.

Dohányzás

Mintánkban a dohányzás továbbra is jelentős mértékű, főként hazánkban és Romániában. Érdekes adat, hogy a 18-24 évesek között a többség azonban már nem dohányzik, a 40-64 éves korosztályban pedig sokan szoktak le az elmúlt években a dohányzásról. A szlovákiai minta dohányzik a legkevesebbet ($p < 0,001$), pedig az első

rágyújtás átlagos életkora esetükben a legfiatalabb, 14-15 év ($p < 0,001$). Naponta a legtöbb szál cigarettát a romániai roma válaszadók szívják el ($p < 0,001$).

Fizikai aktivitás

Az a feltevésünk, hogy a fizikai aktivitás mértéke nem megfelelő a vizsgált mintában országtól függetlenül, igazolást nyert. Az alacsony iskolázottságúak többsége nem végez rendszeres testmozgást sem hazánkban ($p < 0,001$), sem Romániában ($p < 0,001$). Az edzettségi szintjükkel elsősorban a szlovákiai romák elégedettek ($p = 0,002$).

Egészségi állapot

Összességében azt mondhatjuk, hogy a vizsgált mintában a résztvevők szubjektíven egészségesnek érzik magukat. Akik többnyire betegnek érzik magukat, leginkább aluliskolázottak ($p < 0,001$). Egészségbiztosítása mind a hazai, mind a szlovákiai mintának jellemzően van, elenyésző a biztosítással nem rendelkezők aránya. Mindkét országban hozzáférnek az egészségügyi ellátáshoz, a betegségeket diagnosztizálják és kezelik.

Romániában a romák nagy százaléka továbbra sem rendelkezik egészségbiztosítással ($p < 0,001$), így az ellátáshoz sem férnek hozzá. Orvos által diagnosztizált betegség legnagyobb arányban az alacsony iskolázottságúakra jellemző ($p = 0,040$), legnagyobb arányban pedig a CVD fordult elő a három ország résztvevői között. Ez az eredmény jól igazolja, hogy a szív-és érrendszeri betegség továbbra is sokakat érint, tehát a téma aktuális. A roma válaszadók között nagyobb arányban fordult elő légzőszervi, illetve mozgásszervi megbetegedés, de az anyagcsere betegségben szenvedők is jelentős arányt képviseltek.

Életminőség

Az SF-36 kérdőív segítségével mértük fel a résztvevők életminőségét. Eredményeink jól szemléltetik, hogy az elhízás jelentősen rontja az életminőséget, elsősorban a fizikai egészségre káros hatású, a mentális egészségre kevésbé, az inkább az extrém elhízás esetén gyengül.

Fizikális vizsgálatok

A fizikális vizsgálatok is alátámasztották a mintában a túlsúly dominanciáját. A magyarországi minta válaszadói bizonyultak a legelhízottabbnak ($p < 0,001$), a szlovákiai minta volt a legkevésbé túlsúlyos. A hazai és a romániai mintában fordult elő a legtöbb extrém elhízás, míg a romániai mintában igen sok sovány, alultáplált egyént is regisztráltunk.

MS-re ható tényezők

Logisztikus regresszióval vizsgáltuk meg, hogy mely tényezők hatnak az MS kialakulásában. A program négy tényezőt talált. Az eredmények alapján a nem fehér kenyér fogyasztása protektív hatású, míg a vörös húsok rizikótényezőket szerepeltek. Az elegendő mennyiség víz fogyasztása protektív, a dohányzás rizikó növelő hatású. Az élelmiszerek kapcsán a gyümölcs és a csapvíz protektív hatással bír, azonban a tejtermékek, a péksütemények és az energiaital rendszeres fogyasztása rizikótényező az elhízás kialakulásában.

CVD rizikó – SCORE

A CVD alapját képező egészségmagatartási szokásokból és a hajlamosító tényezőkből képzik a SCORE értéket, ami megmutatja az egyénnél, hogy mekkora a valószínűsége a betegség bekövetkeztének és az várhatóan milyen időintervallumon belül fog megtörténni. A SCORE érték számításával vizsgáltuk meg a mintában a legnagyobb rizikófaktort, illetve azt, hogy a résztvevők milyen mértékben vannak kitéve a betegségnek. A SCORE öt paramétert vizsgál, úgy mint a magas vérnyomást (140/90 Hgmm), az 5,0 mmol/ liter feletti koleszterinszintet, a 40 év feletti életkort, a nemet (férfiak elsősorban), és a dohányzást. A teljes mintában a férfiak esetében a dohányzás növelte legnagyobb mértékben a CVD kialakulásának esélyét, a romániai roma férfiak a legkitettebbek a betegségnek ($p=0,048$), ez egyben azt is igazolja, hogy ebben a mintában volt a legnagyobb a diagnosztizált CVD betegek aránya is. A romániai férfi mintában az öt rizikó tényező a 40-64 éves férfiak között volt megfigyelhető ($p=0,009$) nagyobb arányban. A nők esetében is a dohányzás hatására emelkedett a betegség

kialakulásának a kockázata ($p < 0,001$). A nők esetében a romániai nők esetében a 40-64 éves korosztályban volt jelen a legnagyobb arányban nagy rizikófaktor ($p < 0,001$).

Következtetések

Hazánkban és Szlovákiában a roma fiatalok körében pozitív változás tapasztalható a mintában. Náluk inkább megfigyelhető az asszimiláció hatása az életmódjukban. Vélhetően ennek köszönhetően egészségesebben étkeznek, jobban odafigyelnek a fizikai aktivitás fontosságára, nagyobb arányban tanulnak, szereznek szakmát. Inkább felveszik a befogadó társadalom divatos trendjeit, bár az sokszor túlzott mértékű és egészségre káros hatású, mint a gyorséttermek látogatása, vagy az édességek, üdítő fogyasztása. A roma hagyományok már egyre kevésbé vannak hatással a mindennapjaikra. Az idősebb romák még vélhetően a hagyományok tisztelete miatt inkább szegregálódnak, a tudásuk is kevés a helyes életmódot illetően, sok kérdésben bizonytalanok. Hazánkban és Szlovákiában egyértelműen hatékony kormánypolitikával lehetne a fiatalok további fejlődését, egészségesebb életmódra ösztönző integrációját

elősegíteni, ezáltal javítva az egészségüket idősebb korokra, míg az idősebb generációknál a kultúrájuk figyelembevételével lehetne javítani a kommunikáción, a velük való együttműködésben, így elősegítve náluk a változást egy egészségesebb élet felé. Romániában egyértelműen rosszabb a romák helyzete, jellemzően szegregáltan élnek a városokban is. Nincs hajlandóság az oktatásban való részvételre, ami tovább nehezíti a befogadó társadalomba való megfelelő integrálódást. Az egészségbiztosítás hiánya miatt a betegek ellátatlanok. Összességében jól látszik, hogy mindhárom országban más-más jellegű beavatkozásra van szükség a romák egészségének javítása érdekében. További célirányos kutatások előlendítenék a romák helyzetének javítására irányuló programok kidolgozását.

Disszertációra épülő publikációk:

Kocsis É, Feith H.J, (2023) A complex study of obesity and cardiometabolic risk factors in the Hungarian-speaking population of the Carpathian Basin, with a focus on the Roma minority, *Acta Alimentaria:an international journal of food science* 52: 2 pp. 245-257

Kocsis É, Feith H.J, (2022) A comparative study of the Hungarian-speaking Roma population living in the Carpathian Basin with regard to obesity during the COVID-19 pandemic, *Developments in Health Sciences*

Kocsis É, Mózes N, Feith H.J., (2021) Magyarországi helyzetkép táplálkozási szokásokról a kultúra és a hagyományok tükrében, különös tekintettel a romákra, *Kaleidoscope: Művelődés- Tudomány- és Orvostörténeti Folyóirat* 11: 22 pp. 109-122., 9 p.

Mózes N, Kocsis É, Feith H. J, (2021) A roma női populáció életkörülményeinek összehasonlító vizsgálata, *Egészségfejlesztés*. 2021. 62. évf. 2. sz., p. 13-25:

Kocsis É, Mózes N, (2021) Romániai magyarok egészségmagatartási szokásai - Fókuszban a Romák In: Sántha, Ágnes (szerk.) Kortárs kihívások és megoldások a közegészségügyben Kolozsvár, Románia: Presa Universitară Clujeană pp. 41-51., 11 p.

Mózes N, Kocsis É, (2021) Romániai magyar ajkú romák lakáskörülményeinek, egészségi állapotának vizsgálata - fókuszban a roma nők In: Sántha, Ágnes (szerk.) Kortárs kihívások és megoldások a közegészségügyben Kolozsvár, Románia: Presa Universitară Clujeană pp. 79-91., 13 p.

Egyéb, a disszertáció témájához nem kapcsolódó publikációk:

Kocsis É, (2021) Roma életminőség Magyarországon (társadalmi és szociális helyzetük tükrében) In: Sántha, Ágnes (szerk.) Kortárs kihívások és megoldások a közegészségügyben Kolozsvár, Románia: Presa Universitară Clujeană pp. 53-66., 14 p.

Kocsis É, Angyal M, (2015) Roma gyerekek táplálkozási szokásai, In: Cserti, Csapó Tibor (szerk.) Horizontok és dialógusok: IV. Romológus konferencia: Tanulmánykötet Pécs, Magyarország: Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Neveléstudományi Intézet Romológia és Nevelésszociológia Tanszék 313 p. pp. 231-245., 15 p.

Mózes N, Kocsis É, (2021) Roma fiatalok egészségmagatartása, In: Sántha, Ágnes (szerk.) Kortárs kihívások és megoldások a közegészségügyben Kolozsvár, Románia: Presa Universitară Clujeană pp. 67-78., 12 p.

Kocsis É, (2018) A diéta és a fizikai aktivitás együttes hatása [Comined diet and physical activiy is betted than diet or physical activity alone at improving health outcomes for patients in New Zealand's primary care intervention] Egészségfejlesztés, 59 Évf., 4. szám;49-50